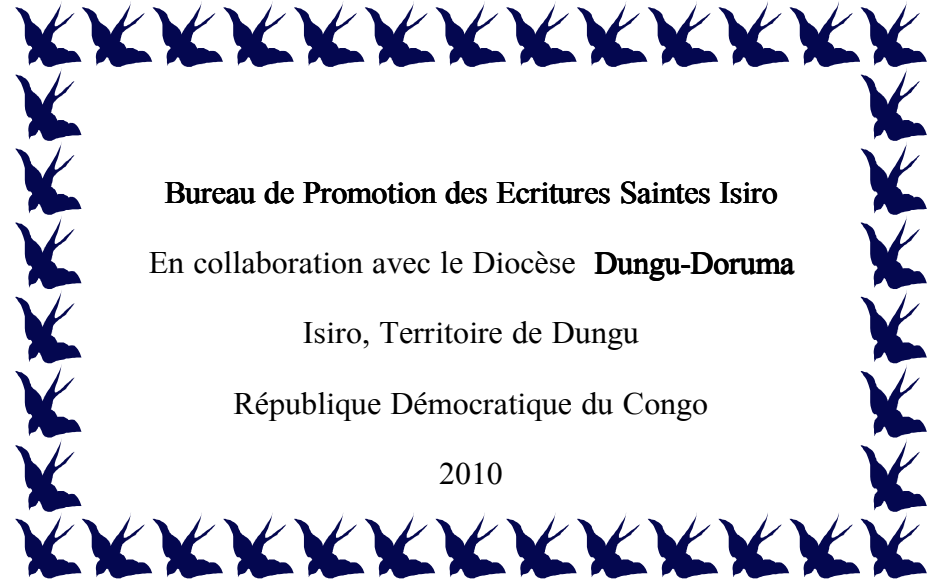

Pande Nako

Le SIDA, une histoire vécue

Bureau de Promotion des Ecritures Saintes Isiro
En collaboration avec le Diocèse **Dungu-Doruma**

Isiro, Territoire de Dungu

République Démocratique du Congo

2010

Ce livre a été adapté avec le conseil technique
de la coordination locale du
Programme National Multisectoriel de Lutte Contre le SIDA

PNMLS / HAUT-UELE

Ce livre nous parle d'une vraie histoire vécue et présente les difficultés et dangers survenues dans une famille due à l'infection au VIH-SIDA par un des partenaires.

Langue Alur de la République Démocratique du Congo

Titre en Français : L'histoire de Kande, Manuel d'étudiant
Traduit par : Rd. Abbé Barthélemy MIHIDIE, Mr. Jean-Marie MBIKABA
Mme Joséphine YABE, Rd. Pasteur Timothée GAKOPAY, Rd. Past.
Léonard MADJANGO, Mme PAMBATE NANYESI, Rd. Pasteur
ANIKPALA TITO, Rd. Past. David YABIE et Mme Christine BANGI

Illustrations : MBANJI Bawe Ernest

Nos remerciements s'adressent à l'équipe technique:
Freddy Mozungu et Sunolide Nguway,

Texte extrait de L'histoire de Kande, Manuel du Facilitateur

© SIL Africa Area 2005

Version originale des histoires de Kande, Livres 1-5:

© Shellbook Publishing Systems (www.shellbook.com) 2004.

Utilisée avec autorisation.

Ce livre a été imprimé avec les fonds de Wycliffe Netherlands

© **Bureau de Promotion des Ecritures Saintes, Isiro**
RDC 2010

Imprimé en septembre 2010
50 copies, Isiro, RDC

Ive ki ya fu apalanga we : Ko, na Nako a kida pai ki ya iakodanga tiyo mbata fu logatise te.

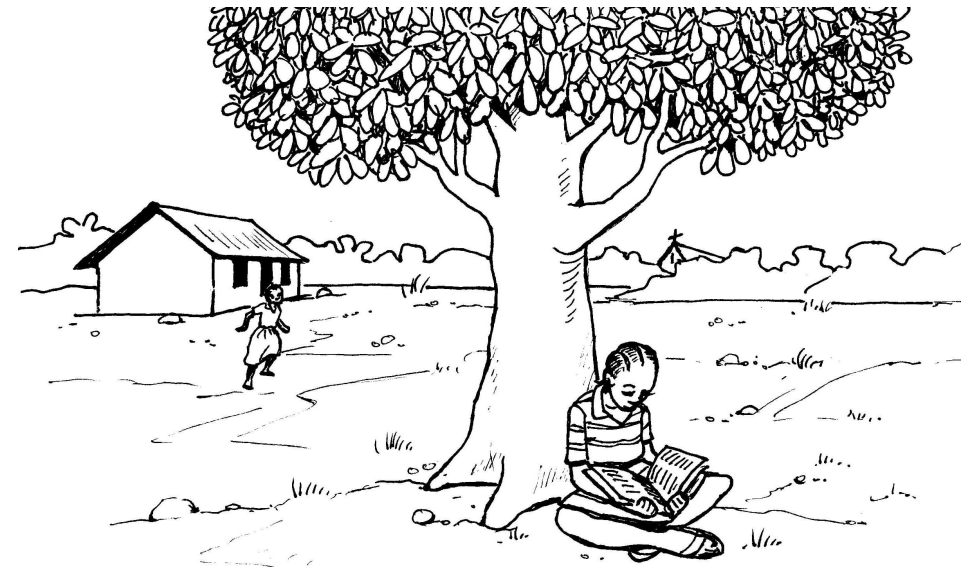
Nako na Ive ki logo tiyo, ti fuo ho ki gbia gude sa. Ulu sa gayo ngbatunga ki dungula ti he kuti gu ngwa. Nako ani mangi pa sunga ti he : « Mbata, e ne gu mi a na sunga ni ka fula na nina dedede. »

Paite na du ni wili palanga ti gu lebgo avungu yo akpiki ki ya : « Aleme mizanga buba na nina, ono mi na bela ha nga ka ini du ti unga ka idu na ngbalago tipa lani. »

Bambata yugopai

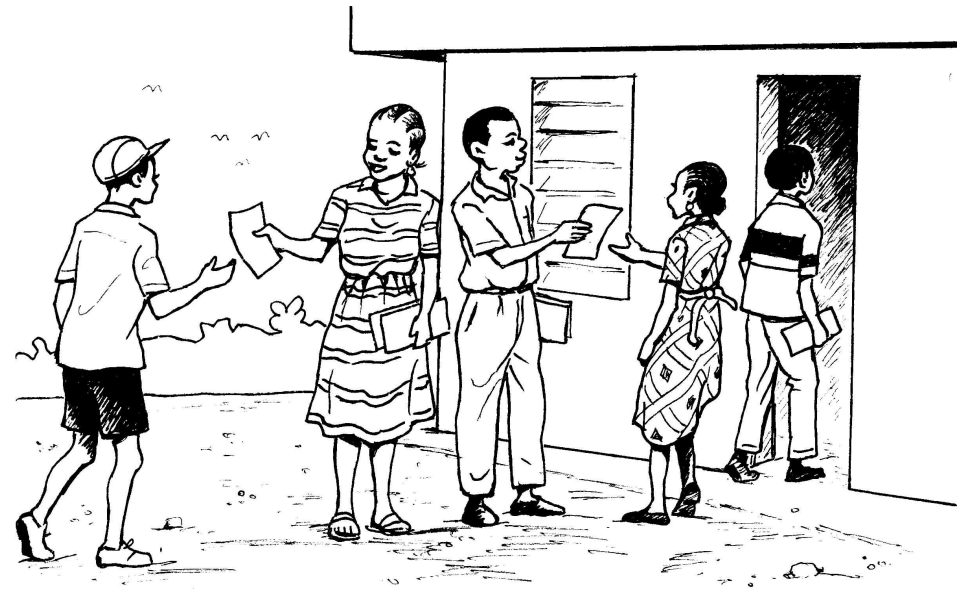
A hoko hoko apai nga ga

Naa Pande Nako

Ulu sa, Nako asungu tii ngwa, kini geti pai. Gumeli, Migiedu, kiyala, kiya : « Nako, Nako ! Mini gi he ade kini fula dagba yo, ki ni ya; Nalani gudu na höko höko hö. Mo bele he gini pai nga hä ? » Nako ki kalaga ha kiya : « Mi ima ina hä tamele. Ani ndu ka pehe fu nalani tipa ka ina gini pai ngaha nzunzu. Ani zi ido, mi ni kada mbata folo. » Tifua bete legbo, Nako na Migiedu kida kpolo yo ni mamu a mama.

Nako na Ive ki unda ka yamba abolo iye ku ba dungula tise yo. Iki ni bi pa abayugu ka pai kpa nga beyo tipa yuga pai ya. Na ikimuangi ome gbe ka yamba palanga i gbia yugo pai. Mbiko kula lebgo apalanga na bela ha nga ti lengbe i sungu nã adě ni dungu yo tipa ka yuga ha nga i ni ndikidi akumba.

Nungatikpiote ki tona mbakada kendege kendege apai (foto) na ka sa agu ayugo pai logo adungula tise. Li kimbakadi lukutu abuku logo fula kpolo tipa ka yuga wai lengbe he ka unda yo ti dia gbilo-SIDA na wai lengbe yo ka undo agu abolo na kaza be SIDA.

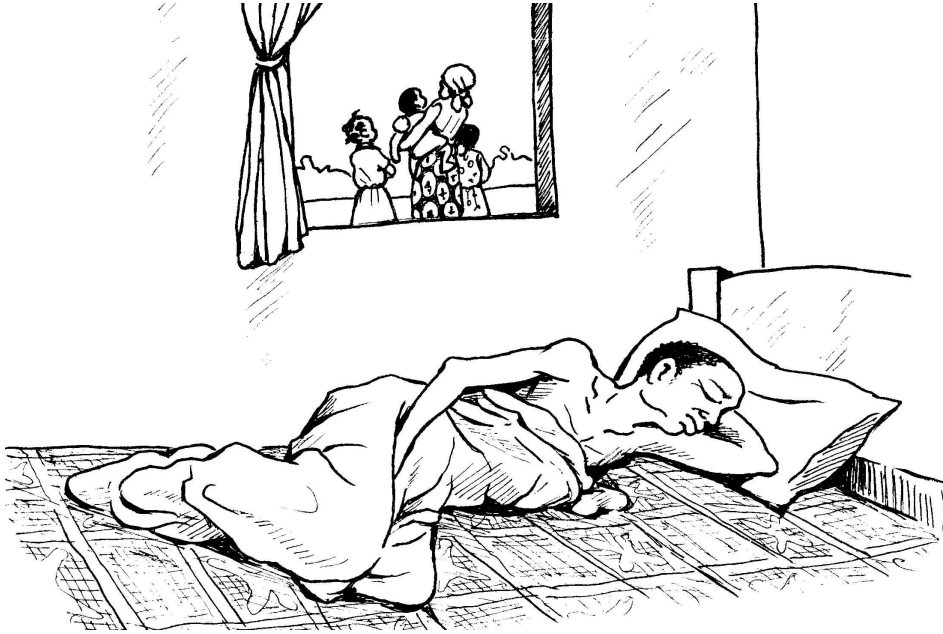

Yo dunduko ome yo abati. Nungatikpiote, Paite na kawili yo nga Tibile ki dungula tiyo ku pati nãa yo, wa i ataka ngbayo gbe, nãyo ki za yo : « Oni ango tipa baloni là. »

Li ki ndu na yo kupati ngbadima yo ikulu. Ti fua bete legbo, Migiedu ki sana nali:

« Nina, pai hô mo a hoka ha ? » Nali ki mahi beli ti vuli kiya : «Tungalani ni ka zuga.»

Paite na du na gala biama gbua kiya : « Mi ni kandu ka pehe fu uba! »

Nali ki zili ti beli ki akali : « Wile, bamu ima ina gu paile, mo mbu ko ku ongodu toni. »

Li ki fu lunga fu Paite ku ki ngbilikoni . Li a idi ka angi na bali gbe, ono nali a na za li nga ka li mbidi nga na ko ya. Ti aima susa gbanga legbo ka ku adunga na ome manga sunge ya, ni la kina lame. Ku augudi gbe, na kpotoko ki lungbula alungbula du; Ngbatunga ko du adu na lunga na ki ni baki bangili yo tipa ko.

Ulu sa, Nako andu ku baposo yo; yo, li ki pekehe fu akula li ya : Nali

Migihedu kitona yuga pai bala sa logo adungulatise. Kabi gali home na gali ngbalago wa li aunda abolo logo gali yuga pai liki da ni wene nayugu li pa so vula na SIDA. Dungu abolo ki idi kuti ni.

Sa abagasi dungulati ki gbisi ku pati Nako, ki ya : « Ana kpi nyamu gu pai nga mo nã atamero, oni da ni anayugu logo gi gene yuga pai dũ le tipa so vula nã SIDA. Da ini gene so vula nã SIDA susi loni ? Oni dunduko ini gedapai abolo ini he ki ya oni ima ino aguapai dũ lĩ pa gbilo-SIDA ». Iki idi he nã ngbalago.

ni ka vunga gude. Kumba gude sa ki gili , nakoki tona ka moma li, ni ya : « Gu gude le adu na SIDA wakina bamu. » Ka Nako aina nga gu pai ku aidi ka pehe ya. Bangilili bali adunga na SIDA te. Akuleli ki ya fuliwe : « Ka mo gi nga ko ya.»

Ni gu yulu le, Nako ki sana nali ki ya: « Nina, lengo du nga uba na SIDA ? Ka mo gude nga pehê fele ya, bambika ka ngala degude nga mi logo ngani ngatunga »

Ti fua gia li gu fula le, Na Nako ki dua lili. Nako ki bi he nga li nakpalakpala.

Ti fua bete legbo, li ki kalaga pai kiya : « Ii, lengo du; ono, mi na lunga mbiko mo gi he lili, ngba abolo, ono ti aidi kina le pehe folo. »

Nako kisana nali belewe kiya : « Ani amanga wai ka uba kpi ? Ania bata wai ? » Nali ki kalaga ha kiya: « Mboli ni ka unda lani. » Ti fua ha iki kpalamanda na kpe.

Kusayo tooni, kanisa ambakadi yugopai lipa banda tise ti gbia gbilo-SIDA. Abayugu na abawiliki kiye ni dungu yo logo aba du. Nako, Migihedu, Nungatikpiote, adu yo a. I andu nã kawili yo nga Tibile. Ive adu a a lago ho.

Ulu sa, ti fuo gala sa kusa, Nako afula na Ive ki ya: « Kanisa nga ga gi kpolo le ima unda lani gbe.

I mbu lani ani lu he logo yayo bina, i yugu wai lengbe ani ka gbia gine bata, na i gu du ni ndikidi abokule ani ania manga wai katambwa yo tipa gayo weneapai ? »

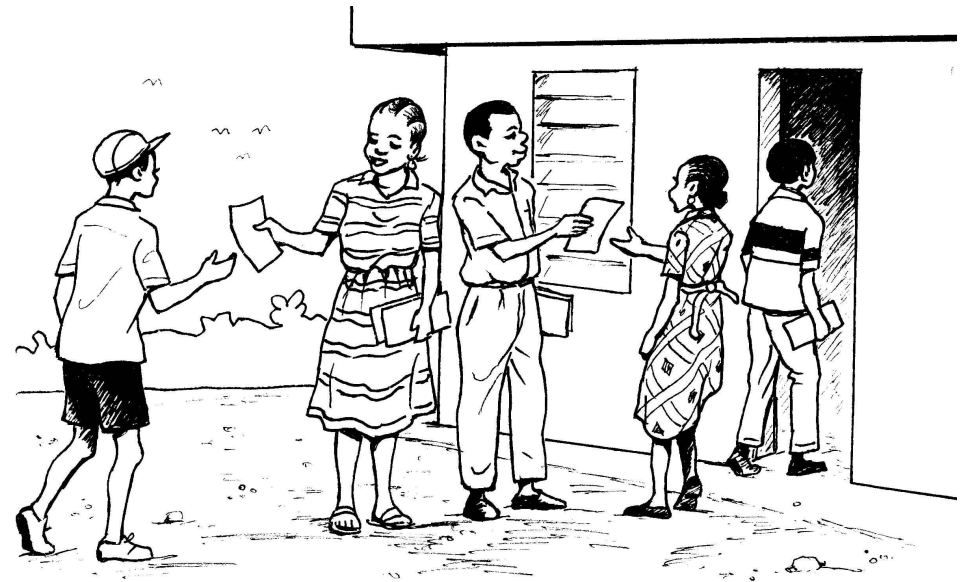
Mbembedi na kita, ba Nako ki kpi. Abakule ako na agume ko kiye ni dungu yo ka kpala ko. O du, Nako ki tona ka bera : « Tipa gine agi abolo le aye nga ni dungu yo ka biko hô ku asota ni na kaza ? » Kina bagasi-kanisa sa naye ka bi ko mbata fu kukpi.

Ulu sa, Nako na nali andu ka kua nyake. Nali ki tona mbu gbe, ome li ki tona bata; ka bi he wo, Nako ki zi be nali, ki zungadi li, li ongoditoni. Nali kiya : « Kula legbo, mi na bi tile nga mi na ome ka manga sunge wa mbata te.»

Bisue yugopai

Ga Nako ngbatunga tona ka ina pa sida Pande

Nako ki hi ahi be ngbalago, ka bihe wa, Ive aye ka undoli ti sunge ati ho agude anangi ni logo basa. Ti fuo gule Nako ki tona ya fu Ive: « Wili-nami, ho avungu lani akpiki ni, mi abele he ya ngbatunga lani ni ka kpi akpi a. Atika wali, wa gaani bata avula du na fudifudi pai, awele, ani na manya bangilise tipa bata.»

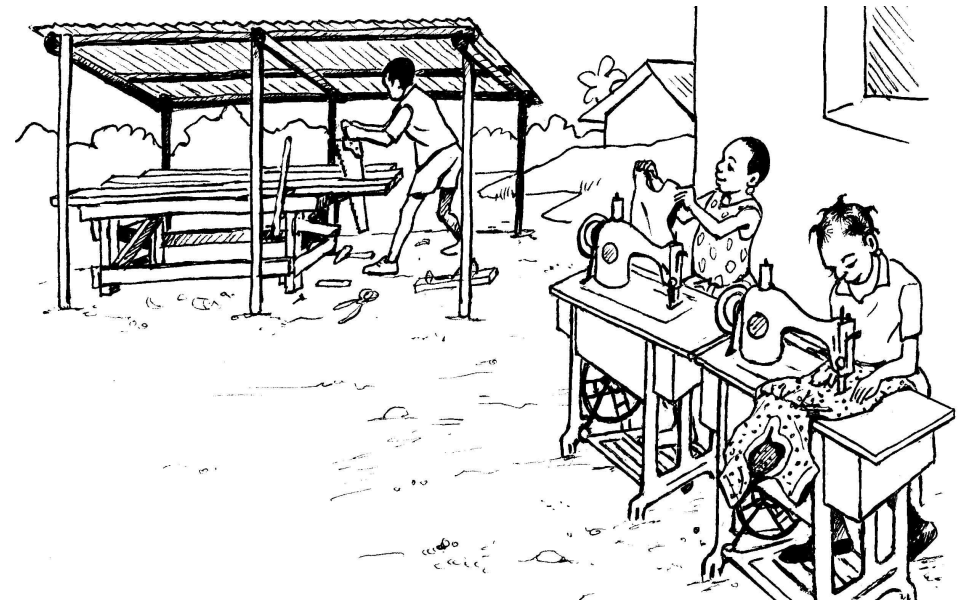
Uwe yugopai

Kina gu kula kpakpakala apai logo ga Nako ngbatunga Pande

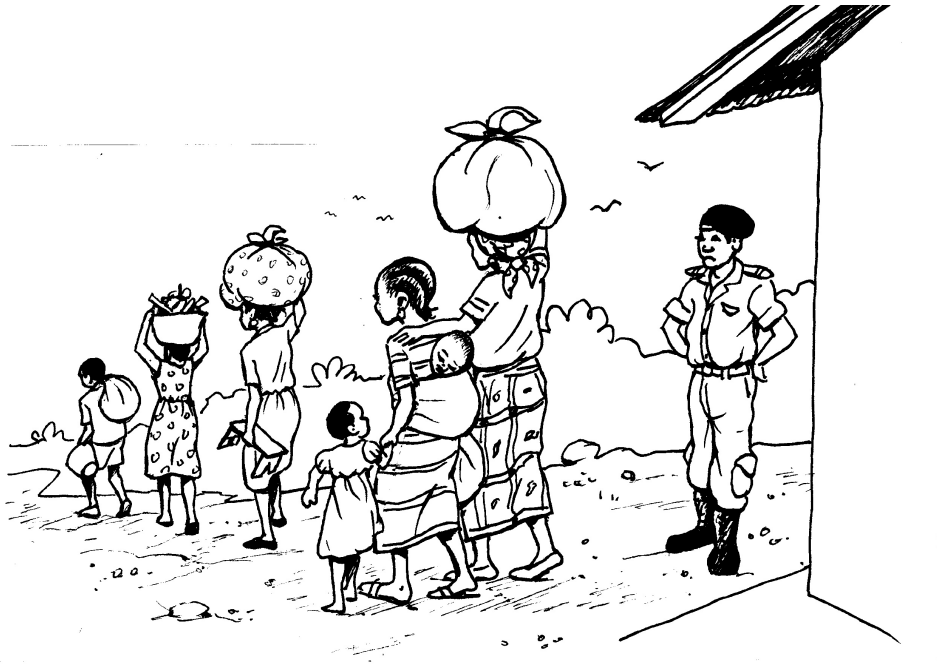

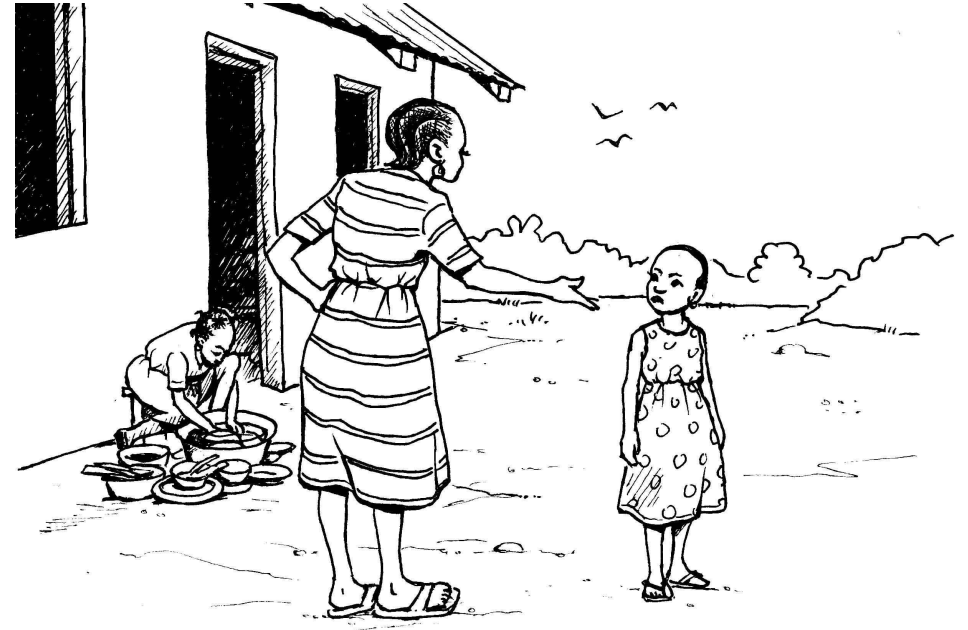
Nako nã nali asungu ti ngwa. Bangili li ti gali, nali adu nga na nyanyaki kpoto te; li kidu nã mbugo gbe; kina Nako ki unda li tipa li guali kuali.

Nako na atame li na Paite ki tona ka manga sunge logo ati kanisa. Migihedu na Nungotikpiote ki wiliki soka aloko na kudele. Kanisa kita bihe wo, kiundo yo ka ngbe kudele tipa ini soko aloko nani. Tibilo tiako, kako ambunga pa tiko ya, koki wiliki sunge kpeka angwa logo gu ba sunge nga ga kanisa. Bolo na bolo ki tona ka gbata vovo sino laka tipa i bati wenengai, iki sia kalaka kini peke gu yugo pai iagbia ha kanisa yo.

Ulusa, tame ba Noko kikedì pulusi sa na gi pa ngbanga le niya: « Mo ndu kaya fu Nako na gu kula agude, legbo da tipa ikulu logo ga boyo kpolo, na kimbu gako ati. » Nako ki du na bakele lungo tipa ka gia gi pai le. De kanisa sa, nga guli na undo nayo, ho liaduni na kaza, nunga yo ki zili, na liki sana yo singia ilengbe ka ida ka ye ka asunga fuo li. Li asunga mbembei na kanisa na mbembei na ati kanisa. Agude ki idi he na kindu ka sunga fuo li. Tifuo gule, tame bayo na gu kula abolo, kidi bambu na gu ati nga ga ba Nako dunduko.

Ba-Nako aima kpi; nali ki du na vuse, li ki du na lungbula kpoto. Wele, kina agude kini mangi sunge gbe. Na alegbo du, Nako kini zingi kuti agu akula agude li ana bela ha ya i amanga nga sunge gbe te. Nali ki ni zingi fuli ki ni ya : « Mi kindi ni naila gi kpolo le.»

Ulusa, ade-Kanisa (ade-paroisse) uwe aye ka bi yo. Guli sa a du ni Monganga; gu kula li ki du ni na lepai. I a undo naila-kpolo gbe ti a sunge. I aye na liahe. Belewe, iki za ka ye dedede ki susi. I ana le pai, ni bedi he. Lago ki ngbängba sa ti Nako kabi nali li ni mamu awele susi gu ni du mbata.

Ti fuo yega yo bambu Mboli yo, iki taki pande pa ati kanisa fu Nako. Ti fuo bete legbo, Nako ki tona kandu ku bambu Mboli yo a. Abagasi kanisa ki asia pa manga sunge ti bete ati kanisa inilü ahe tini. Iki asia pa aguahe iagbia logo gu ati le ya, kina yo nitiyo nibandaha. I alengbe ka ligu kulahe na kabaga agu akula ha. Wa iamangi sunge nyanyaki, iagbiaahe susi gu nadu mbata. Hodu Tibiro agbia lengba na pai ni tipa kaga ku kelasi yo belewe.

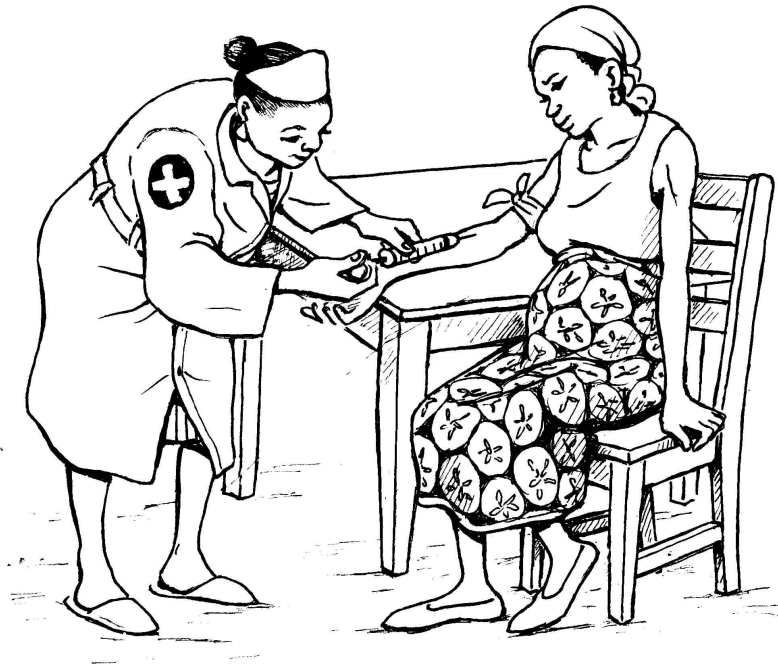
Ono ulu sa, Nungotikpiote ki idi ka ndu ku bambu Mboli yo. Li abele he kiya: « Gu kula legbo mia gbia tatamana, watadu gu vovo pai yo. » Ho Migihedu agihe niwo, li ahidi ka ndu ku bambu Mboli yo wasa na wili na li, likiya: « Mi nika ndu a, bambiko gu kula legbo, mi lengbe ka gbia vovo abakuleami yo. » Nako kita bihe wo, li kiya: « Oni di Paite wasa na fogo-gude ki ndu na yo : Tibilo, gbia kuti le ani nikanye kpolono tipa bete sunge.»

Gu ulu, Monganga a fula na nali, Nako ki gi he. Ono ka li agia nga ha ndu he wenengai ya. Ono, li ki gi gu pai nga bali ana mbu nali ki ni ndu ka ida na kula ade bani.

Ti tona-tona ha, bayo a hino nga gu pai nga kuna gbilo SIDA te. Wele ka ko abanda nga na agude ya. Nanyo ki di gbilo SIDA ti ba yo; awele gude lengbe a ka gbia ha ti nai. Monganga aya fu na yo we :

« Molengbe ka ye ku pitalu no tipa ani wisigi kulelo.»

Nayo kindu ku pitalo yo; yo iki gbe kule beli. Ka li aigiranga ya. Ono, na yo asungudi kalaga pai sa gu wisiga-kuleli le. Tifua bete legbo, monganga kibi he nga no yo adu na gbilo SIDA. Na, ko kipe he fuli. Gude alengbe kagbia ha a. Lago ki ta gilo, na yo ki gbadi gu gbigbita pa-ngbanga le fu Nako.

Nayo adu na gu kele gbilo nga ga SIDA lu. Fogo gude alengbe a ka du na hu logo kulelu yo. Nayo adu na bakele bakabangilise tipa gali fogo gude. Găni Pitalu adu lengo na wene ngwa-kaza tipa ka banda gude be SIDA ?

Ive kumba gude sa na sunga logo gayo dagba-kpolo, koana ye ni ba sã sa kaabi Nako. Ko ana ye wasa na tameko; na ko ana ya fu Nako: « Molengbe ka gbia wili bete legbo ka ye wasa na ani ku dumo Mboli yo ? » Ono Nako ana kalaga ha niya: « Tipa aleme, sunge susi, mia ye nga te.

Nako na awili nali agbia fudifudia apai gbe logo gayo sungo yo. Ti fuo kpi avungu li be SIDA, pa sonosa atameli adu ni mbumbu he gbe fuli. Tigu kula alegbo, gomolo afuda yo gbe azavula wo, Nako amanga ome gbe tipa ka gbia bete lia he fu atame li ini bati nani. Gu susi gbe nga li akpi nyamu ka du wa na-gude fu gu tameli nali akpi ki mbuli bee.

Nayo ki tona ka kaza-akaza nyanyaki gbe. Gbiro SIDA ki sa tilu ni ndikidi kaza. Kpotoli ki kpaya. Ho du Nako asana ade-kanisa/Eklezya ni ki ya : « Mi agbia SIDA ka mi azada kpoto nina ? » Monganga de ki ya : « Wo te; ti na ida ka du na kina nyaka bangilise. » Li ki yugu agu apai fu Nako a ka li amanga ha tipa ka unda nali, na wai lengbe li ka mbakada gali liahe. Awele, Nako ki rugu tili na pa wai lengbe li ka unda nali. Ngbaduli ki gbia zeleda.

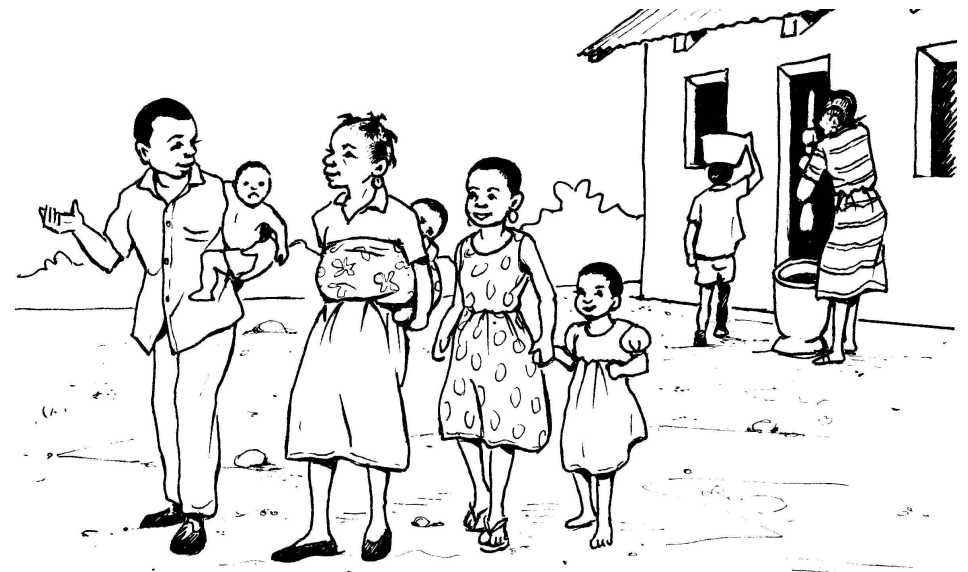

I ki vungu gude. Ka na gude a du nga belewe na home ya. Li ki ta tinda fogo gude ni kpali-akpala, ki ni ya « Kubate. » Na idi ka ya we : « Nye-ku-kumbo. » Ti fuo bete auru, nayo kini kpi.

Nako kini fu gu limo nga Kubate fu gude. Nako ki di gude ku beli, ki ndu ka sunga ti nzeleme-ngwa yo. Li ki ya we : « Mi ambu nga lo modu ni wili nyewule wagu sa te. Awele, mo gu du ni wile.»

Biama yugopai

Nako gbia gu manya bangilise nga ga bata Pande

aleke fuli adu na nyamu la na li. Nako, Migihedu, na Nungatikpiote, iki gbia gi bela le: « Tona aleme, ani azia nga badia te,na kula akumba da kuo akumba ka loga la ni ni.»

Biata yugopai
 Kpakala-kpakala pai tunga
 Nako yo Pande

Nako andu ka sunga ti zeleme ngwa, ni ligi tameli. Si alengbe dē sa, logo lingala, hagi gude. Ono, wa abolo du aini he nga na gude akpi be SIDA, ade gu lingala le du ki gunde haga gude, mbiko i abela ha nga gude lengbe ka fu SIDA fuyo. Ono aidipase ku kanisa/eklezuya yo a unda Nako na soja na ime mbila tipa ka liga gude. Nako adu na ngbalago, bambiko wa li abi kpoto gude ngingia.

kasunguda dundu adiwi, tipa ka ina tingia gude na agbilo-SIDA te. Ko ki fu wene yugapai fu Nako nã Migihedu lĩ sina ade-gude na akumba-gude nga agu yo du na gala wasa na yo. « Wa avungu loni na ima kpika, akumba ni kaa gama he na afalanga fuloni , kina tipa ka gbata gene ka la na oni. Ka oni idi nga na ngbatunga pai wo ulu sa ya. I lengbe ka fu vuse fu loni kilikili; watadu i ki fu agbilo-SIDA watadu kula akaza i agbia ha ti legbo koda tise kumba na ade.» Migihedu ki enge ka bela na ki fudi tili singia gu kumba na gamu

Kula ulu, ngba wiso, Nako na Migihedu andu na gude ku pitalu yo, tipa ka wisiga kuleko. Gene, Migihedu abi palanga sa na lu bambeda na baposo, tifua ha liki ya fu Nako: « Mo bi gu kumba na gamu aleke fele. Kula legbo, ku ima lengba ka gbata kula agene-bata fu lani.» Monganga ki ya: gude gu duu nga du ngia-ngia. Ono si na ida

Kula ulu kawili Nako nga Tibile aye fua li ki ya : « Mi na kpi nyamu ka mbu sula wa mo na Migihedu. »
 Nako ki kalaga ha : « Ho ! Ho ! Si naida mo nyasi sula mbata ano. Ti fuo ho mo ki lengbe tie ka unda lani, na Migihedu na ka ga belewe ku sula yo. Sula yo mo ki du tie na nyaka-bangilise ! Tipa ka zia badia te (bakule) na agu akumba gude du na gbata kala nã ade-gude kindi. Mo lengbe ka gbia SIDA aa ti gu ade-gude le, ka mo amanga wa yo. Zavula, mo lengbe ka dia akula a kaza wa kongoni. » Ti fua gia gi fugo le, Tibile ki zunga tiko fu dawiliko nga Nako, ki ya: ko ape ka nga agu adegude le te, nã ko aka ku-ti gida pai nyanyaki.

Ulu sa, tame ba Nako aye ka bi li ; ko ki ya : « Wa du pa sina kpulani no, gi kpolo le da ni gimi, mbiko baloni ima kpi. »

Ono, Nako ki kalaga ha: « Iii, tame-uba! Ono, wa adu nga a ni na kula kpolo ya, ani andu ku wali ? »

Tame bali ki kalaga ha belewe : " Gu le a bi nga le te. Awele, mina nyemu gu bambu le, mi na ida a kã gbia bete ahuu-ati. Ani niko undoloni tooni na oni ni sungu hele tipa bete legbo.»

Ni gu nyamu le, Nungatikpiote asana Nako : « Gule na ya ani ka guali ene ka ga ku bani ? » Nako ki kalaga ha : « Woo te ! tame-balani aya we anilengbe a lengba kã sunga ene tipa bete legbo. Ono, si lengbe aha ani gamu bete huu-ati fu ko. »

Nungatikpiote ki ya belewe: « Ka ani mangi he wo, ti alengba nga tipa lani belewe te. Ti na ida ani gbata kula gene-bata.»